

11. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 23 травня 2022 р. У справі № 760/5257/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104432094>

**Голубош Володимир Валентинович,**  
заступник начальника Департаменту  
головної інспекції Національної поліції  
України, кандидат юридичних наук, доцент

### **КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ (СТ.111-1) ТА СИСТЕМНІСТЬ КК УКРАЇНИ**

В науці кримінального права давно існує правова визначеність щодо співвідношення норм Загальної та Особливої частини Кримінального кодексу. Приписам Загальної частини КК, зазначає М. І. Панов, притаманний більш узагальнений характер порівняно із закріпленими у Особливій частині КК, адже вони являють собою те, що виокремлено із особливого, те загальне, що «винесено за межі» «особливого» і визначеного в статтях Особливої частини [1, с. 230]. Системність КК України з цієї точки зору проявляється у тому, що положення Загальної частини поширюють свою юридичну силу на приписи Особливої частини. У той же час положення останньої, зауважує В. О. Навроцький, щодо положень Загальної частини КК перебувають у відносинах субординації, вони не можуть виходити за межі того, що визначено Загальною частиною КК. Виокремлення певного законодавчого матеріалу в Загальну частину служить не лише суто технічним потребам – уникнути повторень, скоротити обсяг закону. Це має набагато більший глибокий зміст – задекларувати і закріпити найбільш принципові положення, встановити чіткі рамки, в яких мають вирішуватися часткові питання [2, с. 408, с. 409]. В іншій праці В. О. Навроцький сформулював загальну ідею про діалектичну єдність Загальної та Особливої частин КК України. Йдеться про те, що жодна норма Загальної частини не може бути усвідомлена й застосована, якщо не конкретизувати її зміст щодо окремих видів злочинів – положень, які закріплено в Особливій частині. І, навпаки, жодну норму Особливої частини не може бути застосовано без зв'язку з положеннями, які наведено в нормах Загальної частини кримінального права (закон) [3, с. 20-21].

О. Ус, досліджуючи конкуренцію кримінально-правових норм під час кваліфікації злочину, зазначає, що при кваліфікації злочину використовуються як положення Загальної, так і Особливої частин КК, зокрема, які регламентують малозначне діяння, незакінчений злочин, співучасть у злочині, обставини, що виключають злочинність діяння, тощо [4].

Справедливий подив, у зв'язку з цим, викликають новітні положення чч. 2, 5, 7 ст. 111-1 КК України стосовно визначеної ними ознаки “добровільне...”, які, на наш погляд, вступають у суперечність з ст. 40 КК України, що містить одну з обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, а саме фізичний чи психічний примус.

Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння взагалі мають особливий статус (детально це питання досліджене, зокрема, в роботах Ю. В. Бауліна, Е. Л. Стрельцова, В. І. Шакуна та ін.), адже вони можуть стосуватися будь-якого діяння, яке міститься в Особливій частині КК. Як справедливо зауважує І. Є. Жданова, кожна з цих обставин структурно містить у собі два взаємопов'язаних елементи: підставу для вчинення діяння і безпосередньо діяння, вчинюване під впливом цієї підстави (наприклад, умисне вбивство, вчинене під впливом фізичного примусу, в умовах необхідної оборони тощо). Зокрема, для діяння, вчинюваного в стані примусу, характерні такі умови («суб'єктивні»): 1) психічна або фізична неможливість керувати своїми діями (стосується тільки непереборного фізичного примусу); 2) неможливість запобігти шкоді іншими засобами; 3) відповідність заподіяної шкоди відверненій [5, с. 12].

Виходячи з цього, будь-яке діяння в Особливій частині, вчинене під впливом фізичного чи психічного примусу (тобто недобровільне), яке відповідає умовам правомірності цієї обставини, вважатиметься таким, що вчинене в умовах обставини, що виключає кримінальну протиправність.

Тому застосування терміну “добровільне...” в Особливій частині є не те, що зайвим, а й взагалі неприпустимим, адже це призводить до колізії відповідної норми зі ст. 40 Загальної частини. Виникає риторичне запитання: чим керувався законодавець, зазначаючи ознаку добровільності у ч. 2, 5, 7 ст. 111-1 КК України?

Частково відповідь можна знайти у висловлюваннях правозастосовувачів. Так, суддя Верховнодніпровського районного суду Дніпропетровської області Ольга Шевченко висловлює цілком слушну думку, що відповідно до ч. 2, 5, 7 ст. 111-1 КК України обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення є добровільність. Виникнення саме такого формулювання може бути пояснено ухвалення закону поспіхом, яким визначили колабораційну діяльність як кримінальне правопорушення. Адже виходячи із загальних засад кримінального права, вчинення кримінального правопорушення під примусом, як правило, виключає взагалі злочинність діяння особи. Дійсно, існує чималий ризик притягнення до юридичної відповідальності осіб, які мали недобровільні взаємини з окупантом або співпраця з якими мала другорядне (неістотне) значення. Доречним буде зазначити, якщо громадянин України, вчиняючи

колабораційну діяльність, фактично діє не з власної волі, а під впливом фізичного та/або психічного примусу, і вимушено заподіює шкоду національній безпеці України, то в такому разі наявна одна з обставин, яка виключає злочинність діяння (ст. 40 КК України з урахуванням положень ст. 39 КК України) [6].

У зв'язку з цим пропонуємо вилучити з 2, 5, 7 ст. 111-1 КК України ознаку добровільності як таку, що суперечить принципам точності та системності КК України і створює колізію з діючою нормою Загальної частини.

#### **Список використаних джерел**

1. Панов М. І. Системний підхід у кримінальному праві та проблеми удосконалення кримінального законодавства. М. Панов. Право України. 2012. №6. С. 227-241.
2. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / В.О. Навроцький. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
3. Навроцький В. О. Кримінальне право України Особлива частина : Курс лекцій. К., Знання», 2000. 772 с.
4. Ус О. Конкуренція кримінально-правових норм під час кваліфікації злочину. NATIONAL LAW JOURNAL: THEORY AND PRACTICE. Martie 2019. С. 89-94.  
[http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/2/part\\_1/21.pdf](http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/2/part_1/21.pdf)
5. Жданова І. Є. Фізичний або психічний примус як обставина, що виключає злочинність діяння: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2014. 20 с.
6. Співпраця з ворогом під час окупації: які обставини виключають кримінальну протиправність? Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ) 19.12.2022. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/spivpratsia-z-vorohom-pid-chas-okupatsii-iaki-obstavyny-vykliuchaiut-kryminalnu-protypравnist/>

***Горох Олексій Петрович,***

доцент кафедри кримінального та кримінального процесуального права Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор юридичних наук, доцент

### **СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ВИДІВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ В ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Система видів звільнення від покарання – це сукупність встановлених законом взаємодіючих між собою та об'єднаних однією ідеєю соціально зумовлених видів звільнення від покарання (елементів системи), на якій ґрунтуються відповідні підсистеми видів звільнення